

С.І.Бабатіна, аспірант кафедри
практичної психології Харківського
національного педагогічного
університету ім. Г.С. Сковороди

ОРГАНІЗАЦІЯ ЧАСУ ЖИТТЯ СТУДЕНТА ЯК СКЛАДОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто умови формування організації часу життя студентів, відношення до часу як ціннісної категорії особистості, запропоновано схему системи дій процесу організації часу життя в студентській групі.

Ключові слова: час, організація часу життя, студент, навчальна діяльність.

С.И. Бабатина

ОРГАНИЗАЦИЯ ВРЕМЕНИ ЖИЗНИ СТУДЕНТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены условия формирования организации времени жизни студентов, отношение ко времени как ценностной категории личности, предложена схема системы действий процесса организации времени жизни в студенческой группе.

Ключевые слова: время, организация времени жизни, студент, учебная деятельность.

S.I. Babatina

ORGANIZATION OF TIME OF LIFE OF STUDENT AS CONSTITUENT OF OPTIMIZATION OF PROCESS OF STUDIES

Annotation. In the article the terms of forming of organization of time of life of students, relation are considered to time as the valued category of personality, the chart of the system of actions of process of organization of time of life is offered in a student group.

Keywords: time, organization of time of life, student, educational activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна молодь ставить перед собою завдання, будує плани на майбутнє, виконання яких потребує багато часу і зусиль. Щоб зберегти своє здоров'я та уникнути перевантажень у навчальній діяльності, студентів потрібно навчити правильно організовувати і планувати свій час. У роботі зі студентами потрібно сформувати зацікавленість до власного розвитку, тобто позитивно мотивувати на особистісний і професійний

розвиток. Впроваджуючи програму організації часу життя студента важливо не тільки розповісти про її корисні та позитивні складові, але і пояснити студентові яка цінність запропонованої програми стане в нагоді саме для нього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За результатами досліджень учених, студенти майже не володіють вміннями організовувати свій час, хоча усвідомлюють необхідність набуття умінь та навичок планування і організації часу власного життя. Зазначеному питанню приділяли увагу досвідчені вчені психологи, педагоги, а саме В. Ляудіс, Т.Павлова досліджували феномен організації часу життя студента як компонент особистісної самоорганізації; зв'язок компонентів самоорганізації з особистісними якостями студента досліджували О.Ішков, П.Риженков; планування та організацію навчальної праці студентів розглядали М.Піскунов, Т.Козловська, В.Серенкова; роль свідомості в розвитку уявлень про час, організація часу житті особистості стали предметом досліджень З.Кіреєвої, К.Абульханової, Т.Березіної, В.Ковальова, Н.Бондар; деякі аспекти переживання часу особистості досліджували О.Кронік, Є.Головаха, О.Полунін та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте поза межами поля зору дослідників залишилося питання організації часу життя студента як складової оптимізації процесу навчання. Спроба вирішення зазначених питань може якісно впливати на успішність навчальної діяльності студентів як основного виду діяльності у досліджуваному періоді онтогенезу особистості. Дослідження О.Конопкіна щодо вивчення процесів саморегуляції показало, що навіть за наявності когнітивних і мотиваційних передумов для успішного навчання, відсутність уміння організовувати свою працю у часі призводить до низької успішності. На успішність навчання студентів у вищих навчальних закладах впливають багато чинників, а саме матеріальне становище, стан здоров'я, вік, сімейний стан, рівень довшівської підготовки, володіння навичками самоорганізації, планування і контроль своєї діяльності (передусім навчальної), організація часу життя, мотиви вибору та вступу до вишу тощо [3].

Мета статті передбачає наукове обґрунтування важливості формування умінь організації часу життя у студентів вищої школи. Вирішення зазначеного питання припускає створення умов педагогічного впливу на навчання,

що дасть змогу забезпечити свідоме ставлення до часу як ціннісної категорії особистості, подолати протиріччя між складеним актуальним планом поведінки і побудованими життєвими планами та засобами досягнення поставлених завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічні дослідження з проблеми організації часу життя студентів показують, що саме організація часу життя пов'язана з такими найважливішими процесами в навчальній діяльності як входження в нове освітнє середовище, оволодіння навичками самостійної роботи, успішністю навчальної діяльності в цілому. Практика процесу та оптимізації навчання у виші постійно вимагає оволодіння студентами умінь організації часу життя, проте способи формування цих умінь розроблені недостатньо на даний момент[4]. Студентів найчастіше знайомлять з прийомами наукової організації розумової праці і не зосереджують увагу на питаннях організації часу життя і діяльності

Питання організації часу є актуальним не лише для студентів. Це взагалі проблема для більшості людей в наші дні. Кожна людина індивідуальна за своєю організацією, поглядами, переконаннями тощо. Індивідуальність може проявлятися і в особливості сприйняття часу. Упорядкування справ, планування перспектив, прогнозування майбутньої діяльності є складовими процесу організації життя у сучасному світі. Модуси часу у житті особистості мають різне значення і емоційне забарвлення. Минуле, сьогоднішнє і майбутнє наскрізно присутні у нашому житті. Живучи у сьогоднішні ми будуємо плани, сьогоднішнє не є моментом розподілу минулого і майбутнього, а є періодом в якому вони зливаються в одне ціле.

Студентський період життя припадає на юність в період якої соціальна ситуація розвитку зумовлена необхідністю особистісного і професійного самовизначення, вибору життєвого шляху. Самовизначення пов'язане із

спрямованістю на майбутнє і є головним орієнтиром у студентські роки, саме в цей період усвідомлення власної життєвої і перспективної лінії розвитку стає актуальним і більш значущим порівняно з іншими віковими періодами.

Головним завданням з боку педагогічного колективу є формування у студентів світоглядних позицій, установок щодо особливостей процесу навчально-пізнавальної діяльності, майбутньої професії, успішність якого можна досягти розвиваючи безпосередньо у студента такі якості особистості, як пізнавальна активність, самостійність, ініціативність, відповідальність, тобто якості, які забезпечать здатність і готовність майбутнього випускника вишу стати гідним представником соціальної інтелігенції та досягнути професійних успіхів. Ця мета об'єднує усі компоненти навчально-пізнавальної діяльності і всі рівні розгорнутого в часі процесу формування і виховання особистості студента. Студент повинен оволодіти навичками організації часу життя і уміннями самостійно організовувати свою працю.

Під умінням самостійної організації праці у вищій школі з психологічної точки зору слід розуміти досягнення особистістю таких рівнів саморегуляції навчання та інших форм діяльності, які в процесі навчання забезпечують розвиток рис вдачі, переконань і форм поведінки. Дослідники в даному напрямку вважають, що для успішного навчання необхідні вміння самостійної організації своєї навчальної, самостійної, пізнавальної діяльності. Ми погоджуємось з думкою вчених, що навчальна діяльність студентів вищої школи вимагає знань і умінь, безпосередньо пов'язаних не лише з оволодінням теоретичних знань з навчальних дисциплін, але і вмінь раціонально використовувати свій час. Досліджуючи умови формування навчальної діяльності В. Ляудіс зазначає, що студентів необхідно спеціально навчати прийомам саморегуляції, умінням продуктивного використання часу, як для самостійної роботи, так і організації вільного часу, дозвілля тощо [4].

Студентський період життя – це не лише цікаві лекції, семінарські заняття, творчі вечори і зустрічі. Це передусім систематична, щоденна і щогодинна, серйозна і складна самостійна праця. Що ми розуміємо під поняттям студентська

праця? У чому полягає її складність? М. Піскунов, досліджуючи умови організації навчальної праці студентів, зазначає, що навчальна праця, як і будь-яка інша праця, чинить перетворюючий вплив не лише на соціальне середовище, але і на самих студентів, їх особистісне формування і всебічний розвиток. У своїх дослідженнях відомі радянські вчені психологи, педагоги (Ф. Корольов, Б. Ананьєв, О.Леонт'єв, Б.Теплов, Б.Ломов, П. Арнаутов та ін.) приходять до висновку про те, що діяльність людини чинить вплив на розвиток її особистості, свідомості, пізнавальних здібностей і психіки в цілому.

Дослідників даного напрямку завжди цікавило питання – як навчити студента правильно організовувати щоденну навчальну працю; раціонально використовувати час для навчання і відпочинку; планувати свою роботу? Ці і багато інших питань постають перед студентом кожного дня. Ми поділяємо думку М. Піскунова, котрий одним із методів вирішення зазначених питань пропонує побудову раціонального режиму дня, що надасть усьому життю студента певний ритм і сувору впорядкованість [6].

Досліджуючи навчальну діяльність В. Ляудіс розподілила знання і уміння на дві групи: інформаційно-перетворюючі та уміння регуляції і організації діяльності. У нашому дослідженні нас насамперед цікавить друга група умінь, серед якої важливе місце займає система операцій, що дістала назву організації часу життя. Основними складовими цієї системи є контроль за діяльністю, що активно протікає, і прогнозування майбутньої діяльності. Важливість даної системи полягає у визначенні конструктивних способів організації і реорганізації режиму дня, тижня, плануванні, прогнозуванні та контролю діяльності[5]. Прогнозування є регулятором процесу мислення, оскільки через нього формується у особистості пізнавальна мотивація. Студенти, оволодівши організаційно-регуляційними вміннями, краще усвідомлюють сенс власної життєдіяльності та досяжність поставлених цілей.

Основне питання, яке не раз постає перед людиною в процесі життя і в студентському віці особливо, – це питання про сенс життя. З точки зору

К.Абульханової найбільш цінним критерієм цінності часу є наявність сенсу життя, що надає значущість усьому, що відбувається і бажаність майбутньому [1].

Організація часу життя – це створення особистісних сценаріїв своєї життєдіяльності для послідовних періодів, що протікають у часі життя і контроль за їх здійсненням [4]. При складанні життєвого сценарію ураховуються усі сфери життєдіяльності особистості, на відміну від життєвих планів, які представляють лише деяку схему майбутнього у відношенні до тієї або іншої сфери життєдіяльності особистості.

Початковою формою процесу організації часу життя є планування і прогнозування діяльності. Т. Павлова, досліджуючи організаційний компонент часової структури особистості студента зазначала, що організація часу життя є особливою підструктурою самосвідомості, яка розвивається в результаті подолання протиріч між вірогідними цілями і актуальним планом життєдіяльності [5]. Самосвідомість є формою психічного відображення, яка представляє собою усвідомлення особистістю свого положення у суспільстві і своїх життєво важливих потреб. Найважливішим психологічним процесом юнацького віку є становлення самосвідомості особистості.

Організацію часу життя студента можна розглядати як певну систему, в яку включені чотири пов'язані між собою функціональні блоки, а саме: смислове планування власної життєдіяльності, поточний контроль, імовірне прогнозування діяльності, виконавчий контроль (контроль за виконанням діяльності) [4]. Існування кожного блоку поза системою не дасть змогу отримати цілісний кінцевий результат дії системи, тобто складання режиму дня, тижня, місяця тощо. Проаналізувавши систему організації часу життя, запропоновану дослідниками, пропонуємо розглянути її у вигляді схеми взаємопов'язаних дій (рис.1).

Система дій організації часу життя

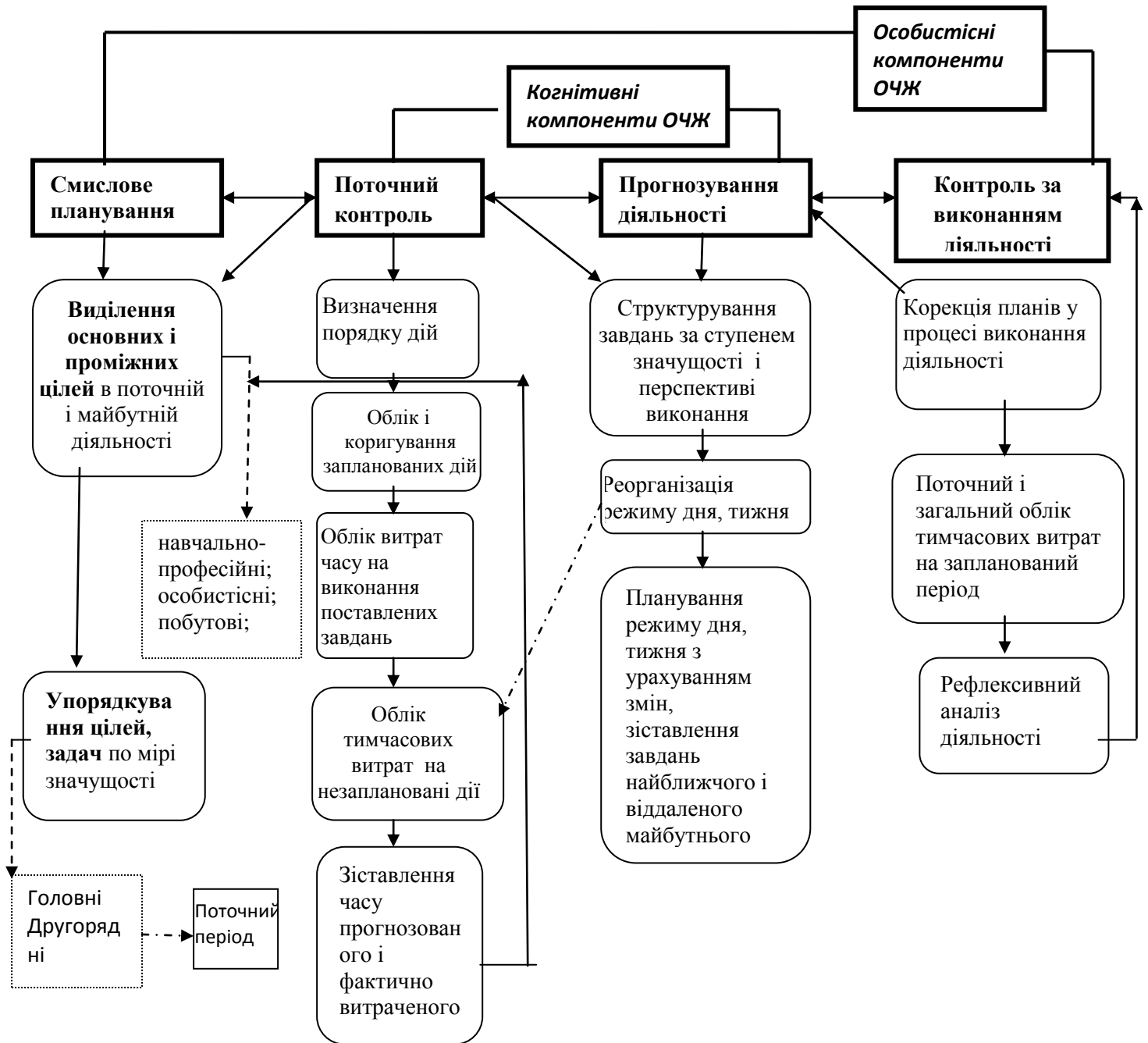

Рис.1. Система дій процесу організації часу життя

Отже, володіння вміннями системи дій організації часу дасть змогу особистості ефективно організувати свою життєдіяльність у часі, так як організація власного часу має на увазі діяльнісний початок. Вміння довільно використовувати власний час формує у особистості почуття часу, відношення до нього як до ціннісної категорії.

Система дій організації часу життя є невід'ємною складовою процесу самоорганізації особистості. С.Я. Рубінштейн запропонувала спеціальну методику, яка дозволяє діагностувати спрямованість особистості саме за показниками розподілу власного часу, тобто організації часу життя. Ми поділяємо думку вченої і пропонуємо розглянути деякі аспекти запропонованої методики у вигляді схеми (рис 2.).

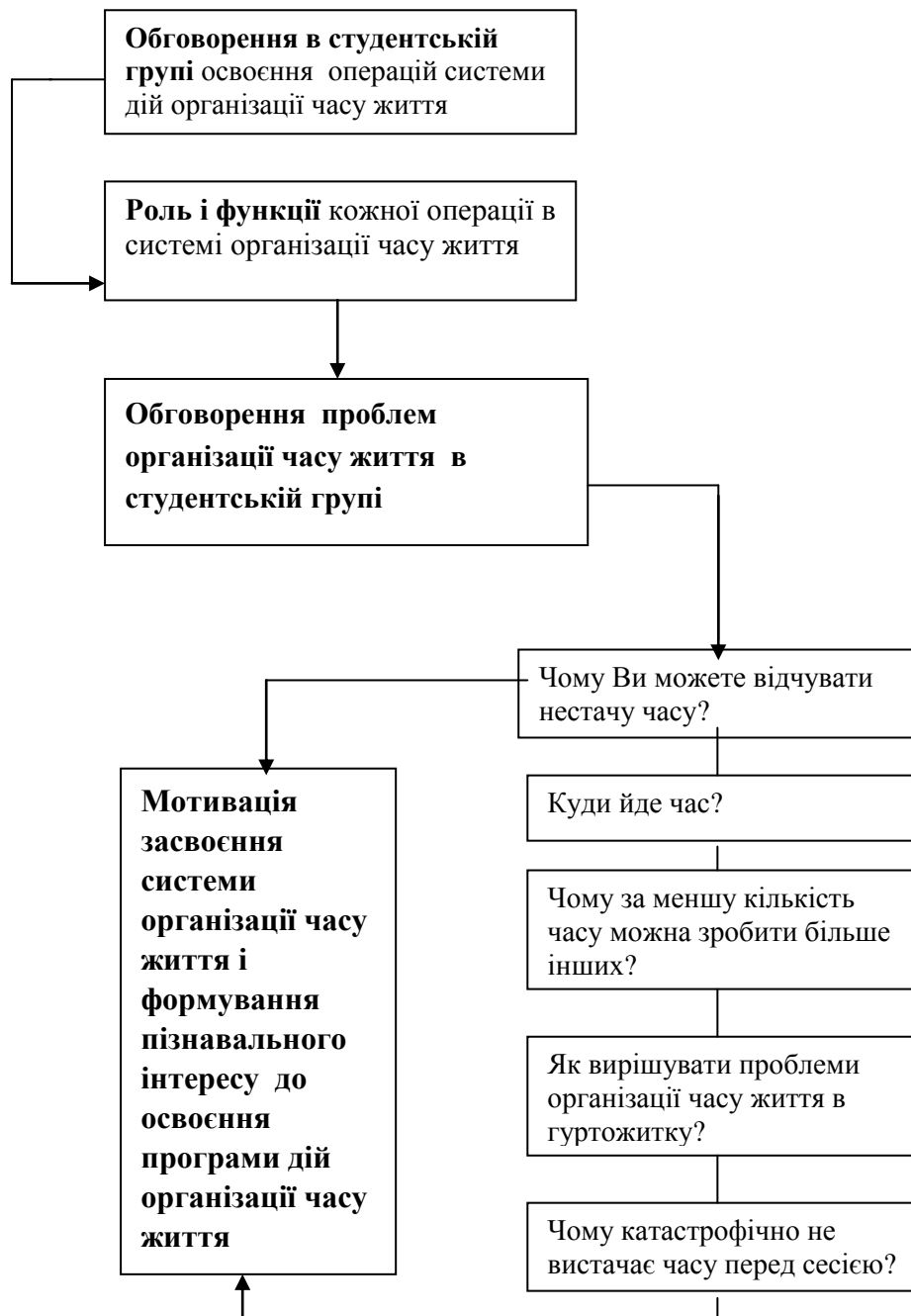

Рис.2. Система дій організації часу життя в студентській групі

Фахівці в галузі вивчення організації часу спочатку рекомендують вивчати витрати власного часу різними методами та засобами, серед яких можуть

бути тренінги, бесіди, вправи, повідомлення стосовно набуття вмінь правильної організації свого навчання і дозвілля, що розвивають здатність до самоконтролю, формування навичок самоаналізу, актуалізують потребу пізнання, сприяють активізації процесів саморозвитку і самовдосконалення для досягнення поставленої мети. Кінцевим результатом уміння організовувати життя у часі буде, складання планів, яке має відбуватися лише після вивчення затрат часу на певний вид діяльності, тоді вони будуть збалансованими.

Окрім фізичного часу (секунди, години, доба) можна говорити про так званий психологічний час особистості, котрий відрізняється від фізичного і сприймається залежно від стану людини в даний момент часу [2]. Психологічний час є складовою самосвідомості людини, яка дозволяє їй адекватно реагувати на свій індивідуальний шлях у часі і прагнути об'єктивно оцінювати себе в усіх сферах життєдіяльності.

Отже, з одного боку, людина через наявність психологічного часу та суб'єктивного відношення до нього не може в достатній мірі аналізувати використання власного часу, спираючись лише на спогади того або іншого періоду. З іншого боку, існує механізм психологічного захисту від абсолютного знання про самого себе і людина для збереження ілюзій не хоче бачити реальну картину власного життя.

На думку вчених найбільш доцільним видом обліку робочого часу для студентів є суцільне спостереження за використанням власного часу, тобто послідовне хронометрування в плинні певного часу (доба, тиждень і т.д.). Автори цього підходу пропонують проводити хронометраж методом «само фотографії», тобто студенту необхідно регулярно записувати протягом певного часу (доби, тижня, місяця) усі виконані ним справи в тому порядку, в якому вони слідуєть один за одним в дійсності. Для обліку часу автори цього підходу пропонують використовувати картку обліку власного часу (рис.3). Упродовж усього періоду спостереження студент відображує в картці події, що відбуваються протягом дня. Причому головним в цьому підході є те, що студент повинен одразу записувати

фактично затрачений час на певну діяльність, а не згадувати всі події в кінці поточного дня[7].

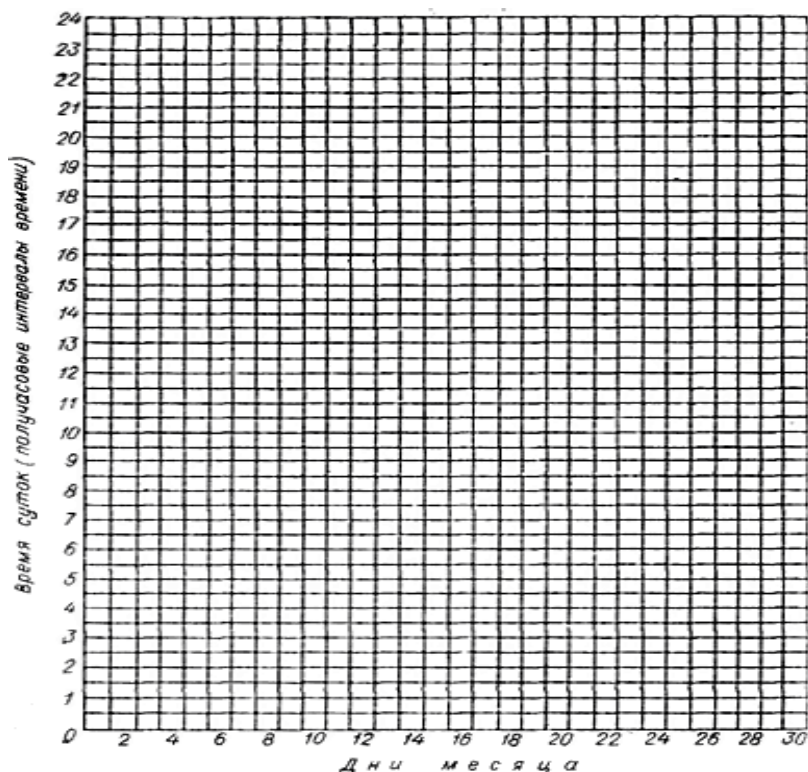

Рис. 3. Картка обліку власного часу

Ведення такого обліку заняття потребує від студента певних зусиль і вмінь організувати свою діяльність. Суцільне спостереження за використанням власного часу дає повну картину власної зайнятості, характеризує загальний режим, спосіб життя, ритмічність у виконанні справ, словом, показує, на що ж йдуть час і дні студентського життя. Цілком можливо, що після аналізу даних, отриманих за допомогою методу «само фотографії», студенти здивуються, скільки їх дорогоцінного часу витрачається даремно.

В юнацькому віці формується індивідуальний спосіб організації часу життя, тобто спосіб практичної вольової дії спрямованої на об'єктивні умови і обставини власної життєдіяльності. Життєві обставини бувають суперечливими, а іноді протистоять спрямуванням і ідеалам особистості, тому їх освоєння є не пристосуванням, а швидше подоланням і боротьбою. Ці процеси дуже гостро переживаються саме в період юності. Тому прагнення до організації та регуляції

життя у часі може потребувати від особистості великої напруги усіх душевних і фізичних сил. На спосіб організації часу життя не впливає вік людини, а успішність його організації залежить насамперед від індивідуальних якостей особистості.

Висновки з даного дослідження. Із зазначеного вище можна стверджувати, що: по-перше, розвиток умінь і навичок планомірної організації часу життя студента є важливою складовою успішного навчання у виші; по-друге, розвиток умінь і навичок студентів організовувати свій час у навчальній діяльності передбачає створення педагогічних умов під час навчального процесу, спрямованого на усвідомлення важливості психологічного часу; по-третє, використання запропонованих методів та прийомів щодо розвитку умінь та навичок організації часу дасть змогу особистості ефективно планувати свою діяльність у часі, розвивати здатність до самоаналізу, самоконтролю та саморегуляції особистості.

Перспективи подальших розвідок. Надалі у дослідженні плануємо розробити структуру та зміст розвивально-корекційної програми, спрямованої на розвиток означених питань.

Список літератури

1. Абульханова К.А. Время личности и время жизни [монография] / К.А. Абульханова, Т.Н. Березина. – СПб.: Алетейя, 2001. – 304 с.
2. Кіреєва З. О. Розвиток уявлень і понять про час у свідомості дітей та юнацтва. - Автореф. дис... канд. пс. наук. - Одеса, 1999. - 20с.
3. Козловская Т.Н. Обучение студентов навыкам планирования времени // Психология в вузе. 2007. №34. С.37–45.
4. Ляудис В.Я. Формирование учебной деятельности студентов [монография] / В.Я. Ляудис. – М.:Изд-во Моск. Ун-та, 1989. – 240 с.
5. Павлова Т.А. Организация времени жизни как компонент структуры личности студента. - Автореф. дис... канд. психол. наук. - Москва, 1988. - 19с.

6. Пискунов М.У. Организация учебного труда студентов.- Минск: Изд-во БГУ, 1982.-142с.
7. Рыженков П. Е. Самоорганизация студентов первого курса: Учеб. пособие / П. Е. Рыженков, Е. В. Марусова, Л. М. Хаславская и др. — Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1990. — 120 с.